



KAPESNÍ INSPIRACE pro Vaši účast v rozhodování

fond
pro NNO

NROS
Nadace rozvoje občanské společnosti

**nadace
partnerství**
J LIDÉ A PŘÍRODA

ICELAND
LICHTENSTEIN
NORWAY
**eea
grants**

Ministerstvo životního prostředí

**GLOBAL
GREENGRANTS
FUND**

ARNIKA

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci EHP fondů. www.fondnno.cz a www.eeagrants.cz

Doba nadávání u piva je dávno pryč. Dnešní člověk se informuje, zapojuje, spolurozhoduje, spoluutváří, navrhuje, řeší, připomínkuje a účastní se veřejného života.

Informovat se, to je základ. Pokud chcete do spolurozhodování aktivně vstupovat, a ne jen hodnotit kde se co nepovedlo, potřebujete vědět, kdy a jak se do věcí vložit.

Pro úspěšné spolurozhodování o věcech veřejných je dobré mít na paměti, jaké jsou vlastně možnosti:

- 👉 **Sledujte úřední desku obce a kraje. Alespoň 1x týdně.** Neunikne Vám tak, co se kde ve vaší obci chystá, co se bude stavět, kácet, nakupovat, o čem budou zastupitelé jednat a na čem se posledně dohodli.
- 👉 **Chodte na jednání zastupitelstva.** Nebo je sledujte online a analyzujte. Zastupitelé mívají často pocit, že jejich zvolením kontrola ze strany občanů končí. Právě naopak, teprve začíná. Zapojte se přímo do zastupitelské diskuse. Máte na to právo.
- 👉 **Podejte své připomínky v procesech EIA a SEA.** V nich totiž jde o posouzení vlivu staveb a koncepcí na životní prostředí, které můžete ovlivnit.
- 👉 **Zapojte se do procesu vydávání Integrovaného povolení IPPC.** To se týká velkých průmyslových a zemědělských staveb, pro které můžete spoluutvářet provozní a technologické podmínky.

Arnika je česká nezisková organizace spojující lidi, pro které je životní prostředí nenahraditelnou

- **Založte spolek na ochranu životního prostředí.** Skrze něj totiž získáte silnější pozici v mnoha řízeních, budete moci vstupovat jako účastník i do správních řízení, což jednotlivec nemůže.
- **Jako spolek se nechte od úřadů informovat o zahajovaných správních řízeních.** Nejen že získáte informace, ale získáte možnost stát se účastníkem řízení, což bez žádosti o informování nejde. Nejde to ani v případě, že nejste spolek.
- **Kontrolujte znečišťovatele ve svém okolí.** To umožňují údaje z Integrovaného registru znečišťování. V komunikační kampani pak můžete znečišťovatele motivovat ke snížení emisí.
- **Zapojte média.** Mediální diskuse konkrétního problému je často daleko účinnější než v tichosti podávat připomínky a rozmlouvat s průmyslníky mezi čtyřma očima.
- **Sepište petici.** Ideální nástroj v kombinaci s medializací, pokud je potřeba ukázat, že je tu velká skupina lidí, kteří na věc mají jiný názor, než politici předpokládají.
- **Uspořádejte veřejné referendum.** Je to snazší, než se zdá. Zejména v menších obcích. Pokud je něco tak palčivého, že to vyžaduje názor většiny, nebo to občané vidí jinak, než politici.
- **Nebouchejte zbytečně na otevřené dveře.** Občas se člověk zamotá ve vlastní představě, že politik, úředník či majitel firmy je automaticky protivník. To ale nemusí být pravda. Ověřte to. Zavolejte, sjednejte si schůzku, položte správné otázky. Možná budete sami překvapeni.



Tým Arniky, léto 2015 v Krkonoších.

Arnika je česká nezisková organizace spojující lidi, pro které je životní prostředí nenahraditelnou hodnotou. Věříme, že tato hodnota stojí za pozornost a že úsilí každého jednotlivce se počítá. Ať už jde o ochranu stromů kolem cest, kvalitu měst nebo prostředí bez jedovatých látek.

Arnika chrání přírodu a zdravé prostředí pro budoucí generace doma i ve světě. Dlouhodobě prosazuje méně odpadů a nebezpečných látek, živé řeky, pestrou přírodu a právo občanů

rozhodovat o životním prostředí. Spoléháme se na věcné argumenty, aktuální výzkumy a nabízíme dlouhodobá řešení s přínosem pro společnost.

Jak se to Arnice daří?

To můžete posoudit sami na našich webových stránkách www.arnika.org. Nemohli bychom toho prosadit tolik bez stovek příznivců, drobných dárců, dobrovolníků a všech ostatních, kteří nám pomáhají. Děkujeme!

*Listiny jihlavského referenda s 5.000 podpisy
připravené k předání magistrátu v létě 2014.*



Velmi účinný nástroj přímé demokracie, kdy lidé mohou „přehlasovat“ zastupitele a zvolit řešení, které sami považují za nejlepší. Referendum je řízeno samostatným zákonem 22/2004 Sb. Mohou ho vyhlásit buď zastupitelé ze své vůle, nebo jej mohou iniciovat občané. K tomu potřebují přípravný výbor o minimálně třech lidech (18+, trvalý pobyt v dané obci), návrh otázek v referendu a patřičný počet podpisů oprávněných **voličů do zastupitelstva v dané obci** (není to totiž petice a podepsat nemůže každý).

- do 3 000 obyvatel 30 %
- do 20 000 obyvatel 20 %
- do 200 000 obyvatel 10 %
- nad 200 000 obyvatel 6 %

Pak už stačí jen oficiálně podat návrh zastupitelům minimálně 3 měsíce před konáním referenda. To je v rámci zvýšení účasti možné spojit s kterýmikoliv volbami.

Pokud přijde hlasovat v referendu alespoň 35 % voličů, je platné a závazné pro zastupitelstvo současné i všechna budoucí.

K obecnému referendu sáhla i občanská iniciativa z Jihlavy. Palčivým tématem je výstavba spalovny komunálních odpadů, kterou prosazují politici. Většina zastupitelů v čele s primátorem nechce o referendu ani slyšet. Proto bylo třeba nasbírat 4 500 podpisů. Ani to však politiky neobměkčilo a rozhodli se referendum blokovat všemi dostupnými prostředky. Opakovaně odmítali přijmout návrh na vypsání referenda. Přímou hlasovali proti konání referenda. Lidem, kteří podepsali omylem návrh vícekrát, dali pokutu. Žalovali

referendum napříč celou soudní soustavou ČR, až celá věc skončila u Ústavního soudu. Ten dal po ročních tahanicích za pravdu občanské iniciativě v plném rozsahu. Referendum o spalovně a odpadech tak v Jihlavě proběhne navzdory maximální nelibosti politiků společně s volbami do krajských zastupitelstev 2016.

Na www.referendumjihlava.cz jsou dostupné judikáty a články, které mohou být velkou inspirací a poučením o tom, jak se dělá referendum.



Tým jihlavského referenda při sběru podpisů na Jihlavském náměstí v roce 2014.



Arnika předává krajským zastupitelům toxický popel ze spalovny před jednáním o spalovně na Vysočině.

Všechna důležitá rozhodnutí, týkající se samosprávy, procházejí zastupitelstvem dané obce. Zastupitelé nejsou neomezení samovládci, v jejichž rukou je veškerá moc. Na to je třeba myslet a využívat kontrolních a aktivizačních mechanismů. Program, čas a místo jednání musí být zveřejněno nejméně 10 dnů předem. Jednání zastupitelstva jsou veřejná, je možné z nich pořizovat záznam a jako občan dané obce má člověk právo na nich k projednávanému bodu veřejně vystoupit před tím, než je k danému bodu přijato stanovisko. Právo navrhnout bod k projednání má

zastupitel a dále občan obce, jehož návrh podpořilo dalších minimálně 0,5 % místních občanů. Pak musí být daný bod do 90 dnů zařazen a projednán. Lepší tedy je kontaktovat spřízněného zastupitele, který návrh může přednést okamžitě.

Zastupitelstvo má také například povinnost projednat petici nebo vyhlásit referendum, jsou-li k tomu splněné zákonné podmínky. Zastupitelstvo se může také „postavit na stranu občanských iniciativ“, a tím výrazně pomoci s řešením místních problémů.



*Starosta Nymburku hovoří na demonstraci proti zápachu z Azosu.
Autor: Marek Velechovský*

Obyvatele Nymburka začala trápit lakovna a zinkovna Azos, která zamožuje město průmyslovým zápachem z výroby. Občané i místní sdružení se obrátili se žádostí o pomoc na zastupitele. Ti k věci zprvu přistupovali spíš chladně a hájili místní stavební úřad, který více než rok toleroval firmě provoz načerno, bez platného stavebného povolení.

Po několika jednáních zastupitelstva se však situace změnila. Občané našli spřízněné zastupitele, kteří problém začali aktivně řešit, až se na jejich stranu přiklonila zastupitelská

většina. To vedlo do situace, kdy zastupitelstvo například zavázalo starostu, aby podal na firmu Azos soudní stížnost a vyzval jí k okamžitému ukončení provozu, nebo aby angažoval Krajský úřad Středočeského kraje.

Díky aktivizaci místních zastupitelů objednal Krajský úřad nezávislá měření ovzduší a rozjednal s firmou možnost přesunutí výroby. Místní zastupitelé se nakonec přiklonili na stranu občanů natolik, že například z městského rozpočtu uvolnili finance na uhrazení právníka, který v kauze zastupuje místní občanské sdružení.

Petice jsou velice účinným nástrojem při prosazování práva občanů účastnit se rozhodování, byť často při sbírání podpisů uslyšíte otázku: „A má můj podpis sílu něco změnit?“ Ze zkušeností v Arnice i od jiných občanských spolků víme, že petice mají velkou sílu.

Možnost psát a podávat petice patří k základním právům občanů, které je v ČR zakotvené v zákonu č. 85/1990 Sb., o právu petičním. Mimo jiné se v něm dozvíte, že ve výkonu petičního práva nesmí být nikomu bráněno. Pro sestavení petice je třeba vytvořit petiční výbor a jmenovat jeho zástupce, staršího 18 let, který jej bude zastupovat ve styku se státními orgány. Podepsaní musí uvést své jméno, příjmení a bydliště a musí jim být umožněno, aby se s obsahem petice řádně seznámili. Ne každý podpisový arch musí obsahovat text petice, ale musí z něj být zřejmé, jaká petice má být podpisy podpořena; dále na nich musí být uvedeno jméno, příjmení a bydliště toho, kdo petici sestavil, případně



Sběr podpisů pod petici za lepší územní plán Prahy.

zástupce petičního výboru. Co je velmi užitečné vědět: Podpisy lze sbírat na veřejném prostranství a není k tomu třeba povolení státního orgánu, nesmí však dojít k omezení provozu motorových a jiných vozidel a k rušení veřejného pořádku. Státní orgán, kterému je petice adresována, ji musí přijmout a je povinen její obsah posoudit a do 30 dnů písemně odpovědět tomu, kdo ji podal (většinou zástupci petičního výboru).

V Benátkách nad Jizerou se v sídlišti Na Burse chystala úprava, která počítala s rozsáhlým kácením zeleně mezi panelovými domy a také s přivedením automobilové dopravy do prostoru mezi paneláky. Přitom si tu často hrály děti a lidé se procházeli se psy. Obyvatelům sídliště se záměr nelíbil a v první půli roku 2014 vznikla spontánní petice, kterou podpořila většina obyvatel domů, kterých se úprava týkala. Na jejím základě pak Rada města Benátek nad Jizerou projekt zastavila a nechala zpracovat kompromisní návrh revitalizace sídliště. Benátečtí občané tedy

s peticí uspěli a ochránili životní prostředí v okolí jejich bydliště.

Arnika má s peticemi mnoho pozitivních zkušeností. Například petice za vyčištění staré zátěže v Klatovech – Lubech od toxických pesticidů, anebo úspěšná celostátní petice Budoucnost bez jedů, která pomohla prosadit Integrovaný registr znečišťování do české legislativy a rozšířila tak významně dostupnost informací o toxických látkách v životním prostředí. Obě petice byly součástí širší kampaně, což bylo důležité pro jejich prosazení.



Vizualizace revitalizace sídliště Na Burse, Benátky nad Jizerou. Místo zeleně parkoviště.



Integrované povolení se týká především velkých průmyslových a zemědělských provozů. Miroslav Petrasko, flicker

Se vstupem do Evropské unie začaly v České republice platit i specifické zákony na ochranu životního prostředí. Jeden z nich, zákon o integrované prevenci a omezování znečištění (č. 76/2002 Sb.) známý jako IPPC (Integrated pollution prevention and control), stanovil povinnost posoudit největší průmyslové a zemědělské podniky z hlediska jejich podílu na míře znečišťování životního prostředí. Nové i stávající provozy musely získat tzv. integrované

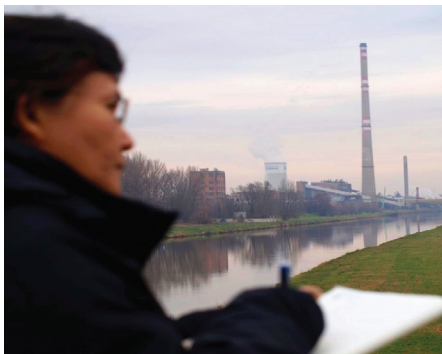
povolení a srovnat svůj provoz s nejlepšími dostupnými technologiemi v daném oboru. Zastaralé technologie tak musely být nahrazeny moderními, nové provozy přišly o možnost montovat staré technologie „z druhé ruky“. Nejlepší dostupné technologie popisují objemné referenční studie pro jednotlivá odvětví průmyslu (tzv. BREF dokumenty) připravované jednotně pro celou EU. Integrované povolení může stanovit i přísnější limity pro vypouštění škodliviny, než jsou stanoveny v zákonech o ovzduší nebo o vodách. Stanovují se v něm i specifická pravidla pro monitoring úniků látek do životního prostředí.

Integrované povolení většinou vydávají jednotlivé krajské úřady a mohou se účastnit i obce nebo občanské spolky. Přípomínky k vydávanému povolení mohou zasílat i jednotliví občané, ti ale nejsou přímými účastníky řízení. Podrobnější informace o celém procesu najdete na <http://arnika.org/ippc>.

Arnice se účastí v IPPC podařilo prosadit dřívější ukončení výroby chloru v neratovické Spolaně za použití rtuti. Rtuťová elektrolýza pro výrobu chloru není dle referenčního dokumentu BREF pro výrobu chloru nejlepší dostupnou technologií.

Všechny chemické provozy v Evropě jsou nuceny od používání rtuti upustit. Při výrobě chloru amalgamovou elektrolýzou využívající rtuť dochází k únikům a transferu rtuti do okolního prostředí, ať už v emisích do ovzduší (rtuť se snadno vypařuje), do vody anebo v odpadech. Ročně jde o stovky kilogramů až tuny tohoto toxického kovu.

Dlouhodobá výroba chloru ve Spolaně Neratovice s pomocí rtuti způsobila její vysoké koncentrace v rybách v Labi anebo v pískovně v Mlékojedech. Vyšší koncentrace byly naměřeny v okolí Spolany mimo jiné také v kůře stromů. Zkrácení provozu amalgamové elektrolýzy o každý rok je pro životní prostředí významným přínosem.



Delegátka z Thajska diskutuje s Arnikou o znečištění ze Spolany.

Arnice se také v mnoha řízeních o vydání integrovaného povolení podařilo vyjednat nadstandartní podmínky pro monitoring nebo ochranu přírody, než je zákonné minimum. Nedávno například pro hliníkárenský komplex ve středočeských Rybníkách, kde zástupci firmy přistoupili na pravidelný monitoring kovů v dešťových vodách, které protečou areálem.

**Spolana musí
přestat používat rtuť**



Pyrolýzní jednotky na likvidaci odpadu jsou u investorů v ČR čím dál populárnější. Často veřejnosti tvrdí, že jde o malá zřízení, které nepodléhají EIA. Není to ale pravda. Autor: Patty O'Hearn Kickham/flickr

Proces posuzování vlivů na životní prostředí (EIA) je často první možností, kdy jsou veřejnosti předloženy konkrétnější parametry plánovaného zařízení či stavby. O tom, že EIA proběhne, se dozvíte zpravidla na úřední desce města a kraje. EIA je také proces, ve kterém je možné vznášet požadavky, připomínky a náměty jak z pozice jednotlivce, tak spolku.

Proces EIA má několik fází. Velmi důležitá je fáze první - zjišťovací řízení, ve kterém se zejména

u menších provozů a staveb rozhoduje, zda vůbec proces posuzování poběží v plné šíři. Kompletní EIA se často rozbíhá právě na základě požadavků účastníků zjišťovacího řízení z řad veřejnosti.

Vznášet připomínky je dále možné ke kompletní dokumentaci, posudku a závěrečnému rozhodnutí. Nově, od roku 2015, je posílená pozice veřejnosti, protože je možné se u soudu odvolat jak proti závěru zjišťovacího řízení, tak proti výslednému stanovisku, které je nově závazné.

Součástí procesu je také veřejné projednání, kde je možné diskutovat se zástupci investora, zpracovatele dokumentace a státních orgánů. Součástí závěrečného stanoviska EIA je seznam podmínek, které musí být začleněny do navazujících povolení – například stavebního. Seznam podmínek by měl také zohlednit připomínky veřejnosti.

Spolek, který se účastní EIA a jehož připomínky jsou zohledněny v závěrečném stanovisku, má nárok býti účastníkem všech navazujících řízení.



Odkaliště Bělov v roce 2010 zavezené elektrárenským popelem.
Autor: Deník.

Elektrárenský popel po spalování uhlí je velkým zdrojem arsenu a jeho sloučenin. Popel byl po úpravě využíván jako certifikovaný materiál k rekultivaci, například u odkaliště popílku Bělov. V roce 2010 bylo plánované využití zbytků ze spalování uhlí z Otrokovické elektrárny k zavážení mokřadního hliniště u Vážan, části Kroměříže. V sousedství se nacházejí jezírka a mokřady s chráněnými a ohroženými druhy především obojživelníků. Současně byl možný kontakt uložených odpadů s podpovrchovými vodami. S ohledem na množství ukládaného popelu tak mohlo být v prostoru hliniště

uloženo společně s odpady až 7,5 tuny arsenu a jeho sloučenin za rok. Plánované zavážení hliniště bylo podrobena posuzování vlivu na životní prostředí EIA. Informace o obsahu toxických látek v certifikovaném materiálu pro zavážení hliniště nebyla součástí dokumentace EIA. Místní občanské iniciativy společně s Arnikou vyhledali v Integrovaném registru znečišťování, jaké množství toxických kovů by mohlo být v lokalitě společně s popelem uloženo, a upozornily na to formou připomínek příslušný úřad vedoucí proces EIA. Ten vydal následně k záměru nesouhlasné stanovisko.



O míře průmyslového znečištění ovzduší se také v IRZ dozvíte. Autor: Kim Seng/flickr.

Integrovaný registr znečišťování je národní online databáze, sdružující hlášení o množství vypouštěných chemických látek do ovzduší, vody, půdy nebo odpadů velkými průmyslovými a zemědělskými podniky. (www.irz.cz) V databázi je evidováno asi 1600 podniků. Informace je možné dohledat od roku 2004, přičemž hustota i kvalita ohlašovaných dat byla ze začátku spíše nižší. IRZ sleduje údaje o 93 chemických látkách a je upraven samostatným zákonem 25/2008 Sb. Podniky, které překročí maximální roční limit, musí do IRZ množství chemických látek ohlásit.

IRZ sice neslouží přímo k účasti veřejnosti v rozhodování o životním prostředí, ale poskytuje důležité informace o jednotlivých průmyslových a zemědělských provozech. Na jejich základě pak mohou občané a obce vyvíjet tlak na ty nejvíce znečišťující provozy, aby zapracovaly na snížení úniků škodlivých látek do prostředí. A často tak i činí.

Data z IRZ je možné prohlížet také v interaktivní mapové aplikaci <http://zncistovatele.cz/> - tam získáte například grafický přehled o vývoji znečištění v čase, a zejména můžete pouhým kliknutím do mapy odhalit znečišťovatele kolem svého bydliště.

Známý výrobce hudebních nástrojů Amati ve svém závodě v Kraslicích používal pro odmašťování povrchů toxický trichloretylen. Ten je sice velmi silným rozpouštědlem, ale je také nebezpečný lidskému zdraví. Je totiž karcinogenní a působí negativně na reprodukční soustavu. Firma Amati ho vypustila do ovzduší v letech 2005 – 2007 takřka 30 tun. V roce 2006 byla firma dokonce třetím největším znečišťovatelem v celé ČR a naprostým šampionem znečištění v Karlovarském kraji.

Díky regionálnímu a národnímu srovnání z Integrovaného registru znečišťování (IRZ) si

místní obyvatelé v čele se starostou uvědomili, jak vážnému problému čelí a zahájili intenzivní jednání s firmou samotnou i orgány ochrany zdraví a životního prostředí.

Konfrontace zúčastněných stran nakonec vedly k tomu, že firma přislíbila pozměnit technologii a trichloretylen nadále nevypouštět. Firma svůj slib skutečně dodržela a snížila meziročně množství vypouštěného trichloretylenu z 10 tun na nulu. Od roku 2009 firma již produkuje tak malé množství karcinogenní látky, že je z hlediska IRZ podlimitní a nemusí vypouštění vůbec ohlašovat.



*V Kraslicích se vyrábí dechové hudební nástroje.
Autor: Vic/flickr*



Projednání záměru výstavby spalovny odpadů v Chebu

Zákony týkající se ochrany přírody a krajiny patří k nezbytným právním předpisům většiny ekologicky citlivých států. I u nás tedy existuje zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny od samotného vzniku samostatné České republiky.

Jednou z nejzásadnějších součástí tohoto zákona je § 70, který se zaměřuje na účast občanů při ochraně přírody a krajiny. Ten se netýká pouze samotného zákona o ochraně přírody – např. kácení stromů, ale zejména stavebního zákona, zákona o odpadech,

lesního zákona a dalších, kde je dle tohoto paragrafu umožněna účast veřejnosti.

Pokud probíhá správní řízení, kde mohou být přímo dotčeny zájmy ochrany přírody, je díky § 70 umožněna účast veřejnosti. Je ale nutné mít na paměti některé nástrahy, jako například to, že veřejností se zde se zde zpravidla rozumí občanské spolky, nikoliv jednotlivci. V případě územního či stavebního řízení je třeba mít podanou na příslušném úřadě žádost o informování o zahajovaných správních řízeních. Pak teprve je možné se do 8 dnů do řízení přihlásit.



Pohled na obec Tmaň od Lounína, autor: Aktron/Wikimedia Commons.

V polovině 90. let minulého století se projednávala několik let výstavba nové velkokapacitní cementárny přímo v Chráněné krajinné oblasti Český kras. Záměr nadnárodního koncernu Heidelberger Zement se nakonec podařilo zastavit a uchránit sousedství Koněpruských jeskyní od další průmyslové zátěže. To vše díky účasti Děti Země v řízeních podle zákona č. 114/92 Sb. Sdružení mělo podanou žádost o informování o zahajovaných správních řízeních, tak se

o celém problému dozvědělo, navíc využilo možnosti do řízení vstoupit a výsledné rozhodnutí ovlivnit.

Celý případ nakonec uzavíral soud, který cementářská společnost prohrála. Nestačilo se jen účastnit správních řízení a podávat připomínky. Ačkoli to byla podstatná část práce, velice pomohla širší kampaň včetně petice a medializace celé kauzy.

**Jak Koněpruské jeskyně
neskončily v cementu**